

gradska i sveučilišna knjižnica osijek
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK
HR - 31000 OSIJEK, Europska avenija 24
tel. **385 (0)31 211-218, fax **385 (0)31 211-218
www: <http://www.gskos.hr>
e-mail: gisko@gskos.hr

Kriteriji i metode vrednovanja AV građe i multimedije u narodnim knjižnicama

Pregled

Služba nabave

Srđan Lukačević, mag. informatologije

Što je AV građa, a što multimedija?

Multimedija i informacije kojima se pristupa putem računala pridonijeli su velikom porastu audiovizualne građe (nadalje: AV građa) u knjižnicama. Zbog atraktivnosti i načina na koje prenose informacije, AV građa i multimedija postaju popularnije sredstvo za informiranje od knjige i druge tiskane građe. Mogu se koristiti kao dodatak tiskanoj građi, ali isto tako mogu poticati korištenje tiskane građe.

Knjižničari, pogotovo oni u narodnim knjižnicama, zbog širokog kruga svojih korisnika, trebaju voditi računa o tome da osiguraju informacije u onim formatima koji najbolje odgovaraju korisnicima i njihovim potrebama. Knjižničari trebaju biti svjesni mogućnosti koje AV građa i multimedija nose i uključiti ih u knjižnične zbirke. O selekciji, nabavi, pristupu i načinima korištenja ove građe treba dobro raspraviti kad se takva zbirka razvija u knjižnici. S obzirom na format i načine na koje se građa koristi, AV građi i multimediji treba posvetiti posebnu pozornost prvenstveno pri selekciji i vrednovanju.

Sve se više informacija objavljuje u različitim audiovizualnim i multimedijalnim formatima. Zato je potrebno definirati na što se odnose spominjani pojmovi. AV građa i multimedija koristit će se u kontekstu zbirke svih vrsta knjižničnih i informacijskih usluga koje se odnose na zvuk, slike i multimediju. IFLA-ine Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama najbolje ocrtavaju o čemu se zapravo radi i na što se misli kada govorimo o AV građi i multimediji. Pojmovi su definirani na sljedeći način:

- **„Audiovizualan**
 - Odnosi se na sliku i/ili zvuk
- **Audiovizualna građa**
 - Svaka snimka zvuka i/ili pokretne i/ili nepokretne slike
- **Multimedija**
 - Sadrži dva ili više audiovizualna izričaja, npr. zvuk i sliku, tekst i animiranu grafiku
- **Interaktivna multimedija**

- Multimedija kod koje korisnik kontrolira slijed i/ili način njezina prezentiranja.“¹

AV građa i multimedija u narodnim knjižnicama

Izgradnja zbirke u narodnim knjižnicama složen je i zahtjevan posao jer je uvijek potrebno na umu imati potrebe onih zbog kojih knjižnica djeluje, a to su korisnici. Prema UNESCO-vom Manifestu za narodne knjižnice, narodna je knjižnica „mjesno obavijesno središte, koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i obavijesti.”² Narodne knjižnice zasnivaju se na jednakosti pristupa svima te osiguravaju pristup informacijama, idejama i djelima mašte, na bilo kojem mediju i neovisno o granicama. Upravo je to potrebno imati na umu kod kreiranja nabavne politike narodne knjižnice. Potrebno je osigurati pristup informacijama na različitim medijima i na različitim formatima.

Ovu vrstu građe neki smatraju nedovoljnom, manje korisnom od tiskane građe, ili ju smatraju samo dodatkom tiskanoj građi. Međutim, porastom broja korisnika koji rabe različite formate, stvara se pritisak da i knjižnice u svoj fond uključe prikladne formate koji prenose različite informacije. Upravo zbog toga G. Edward Evans podsjeća da se knjižnice bave informacijskom, a ne samo knjižnom djelatnošću.³ Informacije koje su u prošlosti bile dostupne samo u tiskanom obliku, danas su dostupne u nekoliko oblika, uključujući knjige, CD-ROM-ove ili im se može pristupiti na internetu.

Standardi za narodne knjižnice objavljeni u Republici Hrvatskoj također nalažu da se AV građa i multimedija uvrste u zbirke u narodnoj knjižnici. Članak 42. kaže da narodna knjižnica mora posjedovati „specijalne ormare za audio-vizualnu tehniku i multimedijску građu,”⁴ dok članak 43. kaže da osnovnu tehničku opremu u narodnim knjižnicama između ostalog čine “audio-vizualna oprema (Hi-Fi linija, TV prijemnik, foto-aparat, skener, videorekorder, kamera i videoekran, kino i dijaprojektori, grafoskop i slično).”⁵ Prema navedenom, temeljni dokument za

¹ Royan, Bruce...[et al]. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. str. 9.

² UNESCOv manifest za narodne knjižnice, 1994. URL: http://dzs.ffzg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjižnice.htm (2009-02-08)

³ Evans, G. Edward. Developing library and information center collections. 5th ed. Westport, Conn.; London: Libraries Unlimited, 2005. str. 203.

⁴ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58, 1999. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html> (2009-02-08)

⁵ Isto.

narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj u svom djelovanju naglašava važnost uvrštavanja građe dostupne na različitim formatima u knjižnične zbirke.

Kriteriji za vrednovanje AV građe i multimedije u narodnim knjižnicama

Pri utvrđivanju kriterija prema kojima bi se vrednovala AV građa i multimedija u narodnim knjižnicama potrebno je krenuti od općih stvari koje se tiču navedene građe pa do onih specifičnih, bitnih za posebne medije. Potrebno je ispitati potrebe korisnika i u skladu s tim razviti plan nabave građe.

Opći kriteriji

Opći kriteriji odnose se na AV građu i multimediju u cjelini. Potrebno je odgovoriti na pitanja poput onih tko će koristiti tu građu i je li ona namijenjena užim korisničkim skupinama ili široj populaciji korisnika. Građa koja se nabavlja treba trajati s obzirom na izdržljivost, tehnologiju i interes koji će korisnici pokazati za njega. Medij treba odgovarati cjelovitoj zbirci i održavati ravnotežu zbirke te joj pridonositi svojom jedinstvenošću. Sadržaj mora biti točan, aktualan, prikladan i objektivan. Potrebno je utvrditi je li medij dobio kakvu nagradu ili pozitivnu ocjenu te jesu li korisnici upoznati s tim. Slijede opći kriteriji na koje treba obratiti pozornost kod vrednovanja AV građe i multimedije:

- „potencijalni korisnici
- životni vijek medija
- cijena medija
- kvaliteta medija
- uravnoteženost
- dostupnost
- sadržaj medija
- vrijednost medija
- prepoznatljivost među korisnicima
- jedinstvenost.“⁶

⁶ Management: Collection Development: Selection Criteria, 2006. URL: <http://eduscapes.com/seeds/management/sel2.html> (2009-02-12)

Potreba i uporaba

Drugi dio kriterija odnosi se na uporabu AV građe i multimedije. Potrebno je utvrditi odgovara li građa interesima i potrebama korisnika, je li im izvor uopće potreban te hoće li se koristiti za edukaciju, zabavu ili oboje. Građa treba odgovarati različitim standardima koji se na nju odnose. Slijede kriteriji koji se odnose na navedeno:

- „interesi korisnika
- svrha medija
- duljina
- pristup
- standardi.“⁷

Kvaliteta sadržaja

Ovaj se dio odnosi na sadržaj i kvalitetu medija koji izabiremo. Sadržaj mora biti aktualan i ažuriran, zanimljiv i maštovit, dobro predstavljen, vrijedan čitanja, slušanja ili gledanja te primjeren korisnicima kojima je namijenjen. Ovo su kriteriji koji se odnose na sadržaj medija:

- „korisnici
- format
- autoritet kreatora
- autentičnost
- pouzdanost
- ažuriranost sadržaja
- relevantnost sadržaja
- vrijednost
- privlačnost
- originalnost sadržaja
- vokabular
- objektivnost
- priča
- izvedba
- organizacija
- mogućnost uređivanja
- posebne značajke

⁷ Management: Collection Development: Selection Criteria, 2006. URL: <http://eduscapes.com/seeds/management/sel2.html> (2009-02-12)

- specijalni dodaci.“⁸

Tehničke kvalitete

Tehničke stvari razlikuju se od formata do formata, no neki općeniti kriteriji mogu se primijeniti na sve formate. Ovo je zapravo jedno od objektivnijih stvari o kojima sudimo prilikom vrednovanja AV građe i multimedije. Odnosi se na ispitivanje tehničke ispravnosti medija koje vrednujemo. Slijede kriteriji koji se odnose na tehničku kvalitetu medija:

- „kinematografija
- vizualni elementi
- zvučni elementi
- mogućnost podešavanja različitih elemenata
- izvedba
- tehnologija.“⁹

1.1. Kvaliteta pakiranja

Ovaj se dio odnosi na ambalažu u kojoj je medij pakiran. Potrebno je provjeriti štiti li dovoljno medij te sadrži li dodatne upute, primjerice za rukovanje.

- „kutija za pakiranje
- sadržaj pakiranja.“¹⁰

Metode vrednovanja AV građe i multimedije u narodnim knjižnicama

Cilj je vrednovanja AV građe i multimedije u narodnim knjižnicama “ustanoviti je li zbirka zadovoljila ispunjavanje zadaća knjižnice, kako je odgovorila na potrebe korisnika, koje su njezine slabosti te što bi trebalo promijeniti.“¹¹ Nekoliko metoda može nam pomoći u vrednovanju građe u knjižnicama, ali za objektivnije rezultate najbolje bi bilo kombinirati ih

⁸ Isto.

⁹ Management: Collection Development: Selection Criteria, 2006. URL: <http://eduscapes.com/seeds/management/sel2.html> (2009-02-12)

¹⁰ Isto.

¹¹ Nebesny, Tatjana; Švob, Mira. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. str.7.

nekoliko. Jedna od metoda sastoji se u uspoređivanju biltena prinova AV građe i multimedije s drugim relevantnim izvorima poput specijaliziranih bibliografija.

Druga metoda sastoji se u tome da se prate i ispituju osvrti i recenzije na građu. Treba biti pažljiv kod recenzija koje nalazimo na internetu. Često su skraćene ili je izdvojen samo jedan dio kojim se želi privući korisnika. Treba pažljivo istražiti i vrednovati izvore kako bi se ono temeljilo na profesionalnim i objektivnim pokazateljima, a ne subjektivnim ocjenama. Korisno je imati i interni popis mrežnih stranica na kojima se mogu naći korisni savjeti i recenzije kojima ćemo se služiti prilikom vrednovanja AV građe i multimedije.

Vrednovanje knjižničnoga fonda provodi se i s pomoću metoda ispitivanja korisnika. Moguće je primjerice analizirati ispunjene i neispunjene zahtjeve korisnika. Njihovo mišljenje iznimno je važno jer se za njih kreiraju usluge.

Posebности koje se odnose na AV građu i multimediju u narodnim knjižnicama

S obzirom da su AV građa i multimedija korisnicima posebno zanimljivi zbog svoje interaktivnosti i multidisciplinarnosti, ukoliko je to moguće, narodna bi knjižnica trebala urediti poseban odjel koji je namijenjen audiovizualnoj i multimedijskoj građi. Ovu građu potrebno je uvrstiti u knjižnične službe i usluge. U IFLA-inim Smjernicama za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama preporuča se da se na „odjelu za posudbu osigura oprema, odnosno računala ili neka tradicionalnija audiovizualna oprema, kako bi korisnici mogli preslušati i pregledati građu prije nego je posude.“¹² Na umu treba imati da korištenje takve usluge u knjižnici može izazvati buku. S obzirom da je ova vrsta građe podložna bržem uništenju od drugih vrsta građe, potrebno ju je zaštititi i osigurati dodatne troškove za njezino održavanje. Osim navedenog, potrebno je osigurati i priručnike i alate koji će korisniku omogućiti uvid u AV i multimedijalnu zbirku koju knjižnica posjeduje, no dati i pregled opreme za korištenje navedene građe koju knjižnica posjeduje. Korisno je organizirati i edukaciju korisnika.

¹² Royan, Bruce...[et al]. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. str. 18.

Metodama koje se koriste za vrednovanje AV građe i multimedije u narodnim knjižnicama moguće je ustanoviti prednosti i slabosti zbirke i u skladu s dobivenim rezultatima odrediti u kojem je dijelu nužna promjena.

AV građa i multimedija u knjižnicama zahtijevaju dodatnu opremu koja od knjižnice traži dodatne troškove. Međutim, ako su korisnici u središtu našeg zbivanja, a oni svakako trebaju interaktivne i multimedijalne sadržaje, narodne knjižnice bi im izgradnjom AV zbirke i multimedijalne građe svakako to trebale omogućiti. AV građa i multimedija u narodnim knjižnicama danas ne bi smjeli biti luksuz, nego nužnost. S obzirom da se često tretiraju kao luksuz, zadaća je narodnih knjižnica da ih učinkovito vrednuju te biraju građu koja je odraz korisničkih želja.

Literatura

1. Evans, G. Edward. Developing library and information center collections. 5th ed. Westport, Conn.; London: Libraries Unlimited, 2005.
2. Hughes, Margaret J.; Katz, Bill. A.V. in public and school libraries: selection and policy issue. New York; London; Norwood: The Haworth Press, 1994.
3. Library Media Services: Principles Governing Audio-Visual Library Collection Development, 2005. URL:
http://www.wsd1.org/pc_lms/governing%20principles/avcoll.pdf (2009-02-10)
4. Management: Collection Development: Selection Criteria, 2006. URL:
<http://eduscapes.com/seeds/management/sel2.html> (2009-02-12)
5. Nebesny, Tatjana; Švob, Mira. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka: zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 56-75.
6. Royan, Bruce...[et al]. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
7. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58, 1999. URL:
<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html> (2009-02-08)
8. UNESCOv manifest za narodne knjižnice, 1994. URL:
http://dzs.ffzg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (2009-02-08)